

Центр «Нова Європа»
Київ

Policy Brief

<http://neweurope.org.ua/>
info@neweurope.org.ua

<https://www.facebook.com/NECUkraine/>
https://twitter.com/NEC_Ukraine
https://t.me/n_e_c

Центр «Нова Європа», 2018

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПРО ЩО МОВЧИТЬ ХАРКІВ?

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ЗРІЗ ХАРКІВЩИНИ

Катерина Зарембо, Сергій Солодкий

Харків на уявній євроінтеграційній карті України – місто, що поєднує часом взаємовиключні явища.

З одного боку, це прифронтовий форпост, який у 2014 році встояв перед гібридними атаками Росії, а з іншого – привабливе місце для росіян, які масово приїжджають до Харкова на розваги і закупи, зокрема на ринок Барабашова. Це і місто-рушій, з університетами, освітянами, інтелігенцією та цілою інтелектуальною традицією, від Юрія Шевельова до Сергія Жадана, і водночас – пострадянсько-промислове.

**При цьому Харків — найбільш євроскептичне місто
України після Северодонецька та Маріуполя,**

за даними останнього опитування соціологічної групи «Рейтинг»: у Харкові вступ України до Європейського Союзу підтримують тільки 32% населення.

Ця підтримка тільки на кілька відсотків переважає підтримку вступу до Митного союзу – 27%.

Полісі-бріф написаний у рамках проекту «Програма сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні. Зміст полісі-бріфу є винятковою відповідальністю Центру «Нова Європа», Pact та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США

«ФЕНОМЕН МОВЧАННЯ» ТА БРАК КОМУНІКАЦІЇ

Важливо, утім, підкреслити, що підтримка євроінтеграції на Харківщині залишилася незмінною порівняно з довоєнним часом – у 2013 році опитування засвідчили аналогічну кількість прихильників вступу України до ЄС.

При цьому конфлікт із Росією та зменшення проросійських настроїв порівняно із 2013 роком не призвели до збільшення прихильників євроінтеграції – радше тепер опитування фіксують більше тих, хто не може дати відповідь на запитання щодо інтеграційних пріоритетів Харкова. Таких наразі близько третини.

Ця невизначеність, або «феномен мовчання», стала типовим явищем прифронтових регіонів – Харківської, Донецької та Луганської областей, – а також серед внутрішньо переміщених осіб. Йдеться не обов'язково про те, що респондент дійсно не має позиції щодо питання – швидше про те, що з певних причин (недовіри, страху, доцільності тощо) він чи вона утримується від висловлення своєї позиції.

Що позицію вони усе ж мають, засвідчує те, що розподіл голосів змінюється не на користь євроінтеграції, якщо питання стоїть про голосування за вступ до ЄС на референдумі – ті самі 32-32% голосів «за» опиняються проти 49%, які голосували б проти.

Це, утім, також не означає і бажання переважної більшості бачити Україну в союзі з Росією – як зазначали учасники дискусії, яку Центр «Нова Європа» провів 5 квітня 2018 року,

Харків неєвропейський не обов'язково означає Харків проросійський.

У чому харків'яни – як за спостереженнями авторів, так і за результатами соціопитувань – одностайні, то це у тому, що вони хотіли б знати про ЄС та євроінтеграцію більше. Однак звіт щодо імплементації Угоди про асоціацію у Харківській області, наданий на запит Центру «Нова Європа» міською адміністрацією, не містить жодної згадки про будь-яку комунікаційну роботу щодо євроінтеграції, здійснену місцевою владою.

При цьому в 2016 році 77% харків'ян хотіли більшого інформування на цю тему, а учасники обговорення 5 квітня відзначили, що однією з ключових перешкод євроінтеграції на Харківщині є нерозуміння сутності євроінтеграційних реформ. Складається враження, що визначення європейської інтеграції як пріоритету державної політики на рівні офіційних документів в очах харківської влади знімає необхідність обґрунтування цього пріоритету серед населення.

Наразі уся роз'яснювальна робота щодо євроінтеграції здійснюється у Харкові декількома громадськими організаціями та неформальною групою Team Europe, яка складається з декількох різногалузевих експертів.

Явище мовчання Центр «Нова Європа» зауважив вже раніше – під час аналізу даних соціологічного опитування серед молоді. Найбільше він проявлявся у розділі про настрої респондентів щодо Росії.

Опитувані зі Сходу та Півдня найчастіше відмовлялися давати відповіді – часом цей

показник сягав 60%. У контексті майбутніх як президентських, так і парламентських виборів не важко збагнути, що нинішні «мовчуни» можуть принести чималі несподіванки: тим більше, що глибші інтерв'ю під час фокус-груп дозволяли припускати, що ці респонденти можуть підтримати політичні сили зовсім не проєвропейського чи прореформаторського спрямування.

«Путін і Порошенко – однакові», «на Донбасі українська влада відмиває і заробляє гроші», «Україна сама винувата в анексії Криму» – цими меседжами уже почали користуватися політики, які ставлять за мету здобути швидкі рейтингові дивіденди.

У Києві, схоже, повністю ще не усвідомили серйозність поширення таких ідей, які давно взяті на озброєння російською інформаційною машиною.

РОЗЧАРУВАННЯ В «ЄВРОІНТЕГРАТОРАХ», А НЕ В ЄС

Не можна заперечувати, що харків'яни розчаровані – не в ЄС як такому, а у тих, хто впроваджує чи мав би впроваджувати європейську інтеграцію, якщо вважати євроінтеграцію синонімом державної розбудови.

Так, тільки 13% харків'ян вважають, що справи у країні йдуть у правильному напрямку. І навіть якщо не ставити знак рівняння між процесом євроінтеграції та станом справ у державі, можна напевно сказати: розчарування у політиках, які експлуатують євроінтеграційні гасла, веде до розчарування у євроінтеграції та корозії її змісту.

При цьому Харків – місто-лідер із підтримки місцевої влади: роботою міського голови Геннадія Кернеса задоволені 75% (!) населення Харкова, а 55% вважають, що справи у місті йдуть у правильному напрямку (за цим показником Харків поступається тільки Вінниці та Івано-Франківську). Складається враження, що очільники і міської, і обласної адміністрацій вкладають значно більше зусиль у нарощування особистої популярності, аніж у комунікацію переваг і поступу євроінтеграції серед населення.

Так, мало хто пов'язує успіхи міста з європейською інтеграцією.

Яскравим прикладом інформаційної «перемоги» міської влади є ситуація навколо рішення Європейського банку реконструкції та розвитку щодо виділення Харкову кредиту для побудови двох нових станцій метро, яке харків'яни вважають особистим успіхом мера. А один з ключових здобутків євроінтеграції, осяжних для пересічного українця, – безвіз – для харків'ян відчутний, а відтак вагомий, значно менше, ніж для мешканців західних областей.

Насамкінець, попри те, що у Харкові з 2016 року працює регіональний офіс Консультативної місії ЄС (КМЕС) і вже здійснив цілу низку безпекових проєктів із місцевою владою, інформація про це не доходить ані до громадськості, ані навіть до експертів – місія традиційно не пріоритизує комунікацію щодо своєї діяльності серед громадськості, а офіс місії важко зауважити через відсутність будь-яких вказівок до нього як у місці його розташування, так і на сайті КМЕС.

Серед відчутних реформ харків'яни називають реформу Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), однак не пов'язують це з євроінтеграцією чи підтримкою Заходу (варто відзначити, що реформу фінансово підтримали Сполучені Штати Америки).

Напевно, з усіх верств населення Харкова найбільший поступ та вигоду від європейської інтеграції України відчули освітяни – у 2015-2017 роках левову частку програм ЄС, впроваджуваних на Харківщині, за обсягом виділених коштів склали програма Erasmus+ з академічних обмінів та програма наукових досліджень HORIZON 2020, у якій взяли участь декілька харківських університетів.

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ТОРГІВЛЯ

В економічній площині євроінтеграції Харківщини є як хороші, так і погані новини. Беззаперечно позитивною тенденцією є, зокрема, те, що обсяг товарообігу з ЄС стало зростає і наразі є більшим, аніж у довоєнні роки (до 2013 року), а чверть загального експорту до ЄС становить продукція машинобудування (у 2012 році становила тільки 9%).

Утім, тоді як за загальним товарообігом ЄС є головним партнером для області, Росія залишається ключовим пунктом призначення для експорту харківських товарів (25% експорту до Росії проти 20% експорту до ЄС).

«Історії успіху» харківських експортерів до ЄС в основному стосуються великих компаній – ПАТ «Завод Південкабель», ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Харківський тракторний

завод», ПАТ «Вовчанський агрегатний завод», ТОВ «Лозівський ковальсько-механічний завод», ДП «Чугуївський авіаційний ремонтний завод», які змогли переорієнтуватися на євросоюзівський ринок. Іншими надихаючими прикладами є типографія «Фактор-друк», яка отримує замовлення з багатьох країн Європи, і компанія «Бріг», що виробляє надувні човни.

Утім, маленький та середній бізнес поки що тільки робить спроби скористатися перевагами для торгівлі, які дає Угода про асоціацію, і каменем спотикання для багатьох компаній наразі є отримання необхідної сертифікації. В офісі харківського відділу Європейської бізнес-асоціації (ЕВА) відзначають, що отримують велику кількість звернень про допомогу із отриманням сертифікації і часом проводять по декілька роз'яснювальних заходів на тиждень.

Щоправда, поки що йдеться про процес, бодай і необхідний, а не про результат – вихід значної кількості нових компаній на ринок ЄС. Харківські підприємці наголошують, що найбільше чекають від ЄС роз'яснювальної роботи щодо виходу на євросоюзівський ринок та кредитування малих та середніх підприємств.

Щодо інвестицій, то тут картина безрадісна: загалом, за попередніми даними Головного управління статистики у Харківській області, усі прямі інвестиції в економіку Харківської області у 2017 році скоротилися майже втричі порівняно з 2016 роком. Щодо інвестицій з ЄС, то тут ключовими інвесторами, з яких надходить переважна частка коштів, є Кіпр, Велика Британія та Віргінські острови, що надає підстави ставити під сумнів дійсне походження інвестицій.

Загалом європейський бізнес приходить на Харківщину не з-за кордону, а зсередини ринку, за рахунок тих компаній, які вже присутні в Україні.

Наприклад, компанія Nestle, яка у 2018 році заявила про намір інвестувати у реконструкцію та модернізацію харківської фабрики «Мівіна». Варто також підкреслити, що серед вже присутніх на Харківщині європейських компаній немає тенденції залишати ринок – так, навіть попри конфлікт на Сході, з 2014 року жоден член ЕВА не вийшов зі спілки.

Серед усіх держав-членів ЄС харківські підприємці найбільше відчують підтримку Німеччини та Франції (остання здебільшого приділяє увагу культурним проектам). Обидві країни мають у Харкові почесні консульства, місто регулярно відвідує голова Правління Німецько-Української промислово-торговельної палати Александр Маркус, за підтримки агенції у Харкові проводяться інформаційні та мережеві бізнес-заходи.

У Харкові також здійснює низку проектів Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ).

ЩО ЗАВАЖАЄ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ? ДУМКИ ХАРКІВСЬКИХ ЛІДЕРІВ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Центр «Нова Європа» провів експертне опитування серед харківських активістів, аналітиків, журналістів, політиків. Відповіли 53 учасники нашого круглого столу. Опитані оцінили євроінтеграцію Харківщини на 2,6 бала за 5-бальною шкалою – цікаво, що «п'ятірку» не поставив жоден із учасників.

Головними перешкодами на євроінтеграційному шляху були названі: корупція (32 особи); нерозуміння сутності євроінтеграційних реформ (30); некомпетентність та опір місцевої влади (28); збереження пострадянських навичок (25); пасивність громадськості (23). Цікаво, що думка експертів розбігається із загальним харківським трендом – більшість харків'ян усе ж підтримує місцеву владу. Інша справа, що мало хто пов'язує цю владу з євроінтеграцією.

Головним двигуном євроінтеграції на місцевому рівні були названі громадські організації (43); бізнес-спільнота (29); місцева влада (23). В останній опції також помітна певна парадоксальність: з одного боку, респонденти вважають некомпетентність місцевої влади головним бар'єром євроінтеграції; з іншого, саме місцеві політики і є головним рушієм євроінтеграції.

Що харків'яни вважають головними показниками євроінтеграції? Насамперед ефективну боротьбу з корупцією (36 осіб); захист прав людини та демократичних свобод (31); вищий рівень життя (26); соціальна захищеність (16).

А отже, саме антикорупційні дії влади можуть стати найбільшим показником того, що Україна наближається до ЄС – поки що на боротьбі з корупцією зосереджені тільки поодинокі активісти та деякі опозиційні депутати.